

Melita Aleksa Varga

Filozofski fakultet

Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Acta Ethnographica Hungarica, An International Journal of Ethnography, Special Issue on Humour and Folklore, Volume 54, Number 1, June 2009. Budapest: Akadémiai Kiadó, 259 str. €285. ISSN 1216-9803.

Prvi broj pedeset četvrtog godišta časopisa *Acta Ethnographica Hungarica* tematski je posvećen humoru, a veže se uz prvi međunarodni simpozij "Humor and Linguistics/Folklore," koji se od 14. do 16. rujna 2007. godine održao na Učiteljskome fakultetu Illyésa Gyule u Szekszárdu u Republici Mađarskoj. Na simpoziju je svoje radove predstavilo nekoliko stotina istraživača iz Mađarske i inozemstva. Ovaj broj *Acte Ethnographice Hungarice* donosi, međutim, petnaest pomno odabranih radova osamnaest znanstvenika koje je izdvojila urednička skupina na čelu s Gáborom Barnom. Posebnost ovoga zbornika, kao što to navode Anna T. Litovkina i Péter Barta, urednici ovoga izvanrednoga broja, leži u činjenici da su u njemu objedinjeni prilozi na engleskome, ruskome, francuskome i njemačkome jeziku poznatih jezikoslovaca, frazeologa, paremiologa i istraživača humora. Autori koji su u ovome broju objavili svoje članke jesu Péter Barta, Christie Davies, Oleg Fedosov, Judit Hidasi, Outi Lauhakangas, Anna T. Litovkina, Nancy C. McEntire, David Stanley, Vilmos Voigt, Adrienn Haas, Judit Hahn, Hrisztalina Hriszova-Gotthardt, Liisi Laineste, Piret Voolaid, Grzegorz Szpila, Lesya Stavytskaya, Csaba Mészáros, Katalin Vargha i Joseph Laure. Osim činjenicama što su izvorni govornici mađarskoga, engleskoga, estonskoga, ruskoga, bugarskoga, finskoga, poljskoga i ukrajinskoga jezika te što pišu na dvama ili više svjetskih jezika, ti su znanstvenici pridonijeli stvaranju rizičnog pogleda jer svakidašnju, "običnu" temu humora obrađuju s ne sasvim običnih gledišta: jezikoslovnoga, kontrastivnoga, sociolingvističkoga, paremiološkoga i kulturološkoga. Nastavkom ovoga zbornika na domaćoj razini, prema riječima urednika, smatra se zbornik odabranih radova na mađarskome jeziku s Prve mađarske interdisciplinarnе konferencije na temu humora urednika Margit Daczi, Anne T. Litovkine i Pétera Barte *Ezerarcú humor (Tisuću lica humora)*, o kojemu je prikaz za ovaj poseban broj napisala Judit Hahn (str. 257-259).

Radovi u ovome broju podijeljeni su u četiri tematske skupine. Prva je skupina koja objedinjuje četiri priloga na temu viceva, zatim slijedi paremiološka skupina s pet radova. Tri priloga o pričama tematiziraju humor iz folklorističke perspektive, dok posljednju skupinu čine radovi na ruskome jeziku. U ovome će

se prikazu, imajući u vidu ciljanu publiku, usredotočiti većinom na priloge koji su napisani na engleskome i njemačkome jeziku.

Zanimljivost prve skupine radova na temu viceva jest u multikulturalnome pristupu toj temi. Iako ovdje možemo pronaći svega četiri rada, oni vicevima pristupaju s različitih gledišta uzimajući u obzir različite kulture. Tako se opća teorija o vicevima prikazuje na primjeru anglofonske kulture u radu *A general theory of jokes whose butts are the stupid and the canny* (Davies), dok se kultur-nospecifično gledište pričanja viceva odnosi na japansku i europsku kulturu u radu *Are there any elephants in the desert?!* (Hidasi). Pojašnjava se zatim pojam poslijesocijalističkih viceva u istočnoj i središnjoj Europi (Laineste: *Post-socialist jokelore: Preliminary findings and further research suggestions*), dok se socijalni čimbenici pri ocjenjivanju viceva određuju na primjeru dvaju sela u sjevernome Sibiru (Mészáros: *Funny guy or village fool? Social factors of the evaluation of humour and jokes among Evenkis and Sakhas*). Jedna od osnovnih niti vodilja koja prožima ovaj blok priloga jest promišljanje o portretiziranju različitih društvenih skupina. Tako Davies (str. 7-19) u svome radu propituje zbog čega se različite skupine ljudi tretiraju glupanima u vicevima te objašnjava i viceve o lukavima (pametnima, proračunatima, škrtima). Hidasi (str. 21-30) tvrdi da je humor izrazito svojstven za pojedinu kulturu te da se zbog toga i teme viceva razlikuju od kulture do kulture. Promišljeno se odabire kojemu će se tipu publike govoriti koji vicevi, stoga, tvrdi autorica, nije neobično da postoje stereotipne formulacije poput “engleskoga humora” koji obilježava iskrivljenost i suhoća, često i podrugljivi humor ili “francuske dosjetljivosti” (str. 25). Opisujući Nijemce, autorica navodi sljedeće: “*What is the world's shortest book? The book of German jokes!*” (str. 26). Za razliku od prethodnih dvaju radova, Laineste opisuje težnju gubljenja identiteta u vicevima koja se dogodila zbog političke situacije. Ona je, naime, snažno utjecala na “prirodni” razvoj viceva koji se posljednjih nekoliko godina ispravlja te se pojedine lokalne skupine ponovno prikazuju glupima (str. 42). Mészáros (str. 47-60) u svome prilogu odlazi još detaljnije te prikazuje dva sela Republike Jakutske i dva pojedinca koji djeluju u svojim društvima, u različitim socijalnim strukturama i komunikacijskim sustavima.

Poglavlje o poslovicama broji pet radova, ali šest autora. Istraživačka je skupina u sastavu Barta, T. Litovkina, Hrisztova–Gotthardt i Vargha priložila dva istraživanja – na francuskome i njemačkome jeziku – o različitim vrstama preobražaja koji su zapaženi kod antiposlovica. Oba su istraživanja rađena na francuskome, mađarskome, engleskome, njemačkome i ruskome korpusu antiposlovica. Rad na francuskome jeziku *Polysémie, homonymie et homophonie dans les proverbes détournés — avec des exemples Français, Hongrois, Anglais, Allemands et Russes* proučava polisemiju, homonimiju i homofoniju, dok se rad na njemačkome jeziku *Paronomasie oder wie ein Sprichwort zum Antispruchwort*

wird bavi isključivo paronomazijom. Autori pri definiranju pojma antiposlovica navode sve inačice kojima se do sada koristi u literaturi (anti(-)proverbe, faux proverbe, perverbe, proverbe déformé, prverbe dérivé, proverbe détourné, proverbe modifié, proverbe perverti, proverbe tordu, pseudo proverbe) (str. 64) te kao krajnju uzimaju definiciju Wolfganga Miedera PROVERB DÉTOURNÉ odnosno ANTISPRICHWORT. Zaključci su prvoga rada (str. 63-75) da u ispitanim jezicima nije primijećena značajna razlika pri uporabi polisemije ili homonimije kao procesa preobražaja tradicionalnih poslovica, dok je upotreba homofonije češća kod fonetskih jezika, primjerice mađarskoga, njemačkoga ili ruskoga. Homonimija/polisemija jednako se često rabi kao i paronomazija. Njome se podrobnije bavi drugi rad (str. 77-94), gdje autori zaključuju da se kod svih ispitanih jezika rabe slični procesi. Neke od zanimljivih antiposlovica koje autori navode kao primjere za pojedine procese preobražaja tradicionalnih poslovica na engleskome i njemačkome jeziku jesu *Kleider machen Bräute.*, *A fool and his money are soon partying.*, *Pissen ist Macht.*, *Take it Or leaf it.*, *Steter Tropfen höhlt das Bein.*, *Lightning never strikes mice.*, *Ohne Eis kein Preis.*, *Let sleeping gods lie.* (str. 77-94).

Outi Lauhakangas u svome radu *Humour and functions of proverbs* tematizira poslovice sa socijalno-psihološkoga gledišta te ih definira kao posebnu vrstu strategije koja se rabi u svakodnevnome govoru jer ima humoristično svojstvo povezano s emocionalnim tenzijama (str. 96). Tako navodi primjer dijaloga iz finskoga jezika gdje je humor povezan s poslovicom kao tipična komunikacijska situacija u kojoj govornici razgovaraju, ali ne komuniciraju: *Good morning. – An axe handle.* (str. 99). Grzegorz Szpila u prilogu *Humour as a tool in communicating proverbial wisdom in polish graffiti* usredotočio se na poslovice u poljskim grafitima, a istraživao je na korpusu od stotinu paremioloških struktura prošloga desetljeća koje je prikupio s poljskih internetskih stranica. Tvorci graffiti pri korištenju modificiranih poslovica, prema mišljenju autora, propituju njihovu poruku te u većini slučajeva uz pomoć poslovica postižu humorističan učinak (str. 106). Neki od primjera koji se navode u radu jesu *As you work you will give to a church collection.*, *Every spray has it customs.* i *The still student makes use of two cheat sheets.* (str. 105-114). Poglavlje o poslovicama završava prilogom Vilmosa Voigta *Are there humorous proverb texts?* koji propituje postoje li humoristične poslovice. Prema njegovome mišljenju pojam i značenje humora nije jasno, poslovice se smatraju "dosjetljivima" i samim time humorističnima, ali većina nije humoristična. U svome radu on se usredotočuje na to da odgovori na pitanje kako možemo procijeniti je li poslovica humoristična.

Poglavlje o bajkama i pričama sadrži tri rada. Prvi je prilog Nancy Cassell McEntire o lovačkim pričama i načinima uveličavanja, *Tall tales and the art of exaggeration*, koji govori o nastanku lovačkih priča u vremenu naseljavanja

Amerike. Lovačke su priče inačica narodnoga humora u kojemu je sadržaj pomno smišljen da bi se postigao najbolji učinak. Priče su, prema mišljenju McEntire, nastale u prvome redu zbog razonode te kao svi oblici humora otkrivaju važno gledište ljudske prirode. David Stanley u prilogu *The tall tale in the United States: An extended example* nastavlja o lovačkim pričama u Sjedinjenim Američkim Državama te posebno ističe situaciju i kontekst na primjeru priča koje je dokumentirao Raymond Green u Georgiji 1977. godine. Iz SAD-a prelazimo u Estoniju prilogom Pireta Voolaida *Narrative doodles as humorous miniature fairy tales?* o humorističnim crtanim zagonetkama ili *doodlesima*.¹ Autor prikazuje istraživanje koje je proveo na *online* bazi podataka te u radu analizira strukturu i funkciju usmenih bajki ovoga tipa.

Zaključak koji se nameće nakon kratkoga prikaza radova iz ovoga posebnog broja *Acte Ethnographice Hungarice* nije samo činjenica da je humor prisutan u svakome gledištu našega života, jezika i u svim kulturama nego da mu se može vrlo zanimljivo i sadržajno pristupiti iz ne samo jezikoslovnih perspektiva. Njegovom analizom možda nećemo postići bolje razumijevanje pojedinih konstrukcija niti ćemo razviti svoj osjećaj za humor, ali ćemo zasigurno produbiti svoja saznanja i razmišljanja o jezicima koji nas okružuju. Stoga ovo posebno izdanje preporučujem svima koji se žele dublje pozabaviti tematikom humora na ozbiljan, nehumorističan način.

---

¹ Izraz *doodle* u SAD-u 1953. godine popularizirao je Roger Price. Pojam je stapanje dvaju izraza - *doodle* i *riddle*, a sastoji se od nacrtanoga pravokutnika s apstraktnim slikama koje zahtijevaju "humoristično" objašnjenje. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Doodle>).